

O'ZBEK VA NEMIS TILLARIDAGI SALOMLASHUV FARQLARI

*Ilmiy rahbar: Phd., dots. Jumanioyozova Dilnoza Alimboyevna
Sobirova Shohsanam Sobirjon qizi*

*Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat
universiteti Magistratura bo'limi 70230101- Lingvistika
(nemis tili) mutaxassisligi magistranti*

Annotatsiya: Salomlashish – bu insonlar o'rtasidagi muloqotning eng birinchi va muhim bosqichidir. U nafaqat oddiygina so'z almashinuvi, balki madaniyat, urf-odatlar va jamiyatning o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi bir ko'zgu hamdir. Ushbu maqolada biz o'zbek va nemis tillaridagi salomlashish odatlarini qiyosiy tahlil qilib, ularning o'ziga xos jihatlari va farqlarini ko'rib chiqamiz. Har ikkala madaniyatning salomlashishdagi nozikliklarini anglash orqali biz nafaqat tillarni, balki xalqlar o'rtasidagi muloqotni yanada boyitishga erishamiz.

Kalit so'zlar: til, nutq etiketi, murojaat, nutq, salomlashish.

Kirish

Nutq etiketi — bu turli xil muloqot holatlarida tildan xushmuomalalik va maqsadga muvofiq foydalanishni tartibga soluvchi qoidalar va me'yorlar to'plami. U quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Salomlashish va xayrlashish shakllari: turli vaziyatlarda qanday salomlashish va xayrlashish (*rasmiy, norasmiy, do'stlar o'rtasida, begonalar bilan*).
- Murojaat shakllari: odamlarga qanday murojaat qilish kerak (*ism, otasining ismi, unvonlardan foydalanish, "siz" yoki "sen"*).
- Minnatdorchilik va kechirim so'rash shakllari (*qanday qilib minnatdorchilik bildirish va kechirim so'rash*).
- Suhbatning ohangi va uslubi (*vaziyatga va suhbatdoshga mos keladigan lug'at, intonatsiya va nutq tezligini tanlash*).
- Muloqotda o'zini tutish qoidalari (*tinglash, savollar berish, suhbatni tugatish*).
- Maxsus nutq formulalari: turli vaziyatlarda barqaror iboralardan foydalanish (*tabriklar, hamdardlik, tilaklar*).

O'zbek tilidagi nutq odob-axloqining xususiyatlari

1. Yoshi kattalarni hurmat qilish: o'zbek tili madaniyatida yoshi kattalarni, mo'tabar insonlarni hurmat qilishga alohida ahamiyat beriladi. Bu "Siz" kabi rasmiy murojaat shakllaridan foydalanishda, hatto begonalarga murojaat qilishda ham namoyon bo'ladi. Yoshi va maqomi bo'yicha kattalarga hurmatli so'zlarni qo'shish odatiy holdir (masalan, "aka", "opa", "amma", "xola", "tog'a", "amaki").

2. Ismlar va otasining ismidan foydalanish: odamlarga, ayniqsa, yoshi kattalarga murojaat qilishda ko'pincha ism va otasining ismi ishlatiladi (masalan, "Rustam Muratovich", "Bahora Anorovna").

3. Rasmiy va norasmiy salomlashuv: rasmiy ("Assalomu alaykum") va norasmiy ("Salom") salomlashuv o'rtasida farq bor. "Assalomu alaykum" bilan salomlashish rasmiy vaziyatlarda yoki yoshi kattalarga murojaat qilishda yanada hurmatli va mos keladi.

4. Muloyimlikni ifodalovchi iboralardan foydalanish: o'zbek tilida "rahmat", "kechirasiz", "marhamat", "iltimos", "xush kelibsiz" kabi ko'plab so'zlardan foydalaniladi.

5. An'anaviy xushmuomalalik: muloqotda cheklov, mehmondo'stlik, suhbatdoshga ehtiyotkorlik namoyon bo'ladi. Yoshi kattalar bilan tortishish yoki bahslashish odobsiz deb hisoblanadi.

Nemis tilida nutq odob-axloqining xususiyatlari

1. Murojaat shakllari: nemis tilida murojaatning ikkita shakli mavjud: rasmiy "Sie" (siz) va norasmiy "du" (sen). "Sie" notanish odamlar, yoshi katta insonlar, rasmiy vaziyatlarda muloqot qilishda ishlatiladi. "Du" oila, do'stlar va yaqin tanishlar orasida ishlatiladi. "Siz"dan "sen"ga o'tish suhbatdoshlar o'rtasida kelishilgan bo'lishi kerak.

2. Familiyalar va unvonlardan foydalanish: odamlarga murojaat qilishda, ayniqsa, rasmiy vaziyatlarda, familiyalar va unvonlardan foydalaniladi (masalan, "Herr Professor Müller", "Frau Doktor Schmidt").

3. Xushmuomalalik: nemis tilida "Danke" (rahmat), "Bitte" (iltimos, shuningdek, marhamat, ma'nosida), "Entschuldigung" (kechirasiz) kabi muloyim iboralar faol ishlatiladi.

4. To'g'ridan-to'g'ri va aniq ifodalar: muloqotda nemislar fikrlarni ifoda etishning to'g'riligi va ravshanligini qadrlashadi.

5. Punktuallik va qoidalarga rioya qilish: ishbilarmonlik aloqalarida ishbilarmonlik odob-axloq qoidalariga, shu jumladan punktuallik va rasmiy muomalaga qat'iy rioya qilinadi.

6. Kamroq hissiyot: o'zbek tili bilan taqqoslaganda, nemis nutq odob-axloqi kamroq hissiy va cheklangan ko'rinishi mumkin.

Qiyosiy farqlar

Xususiyatlar	O'zbek tili	Nemis tili
Yoshi kattalarga murojaat qilish	"Siz" rasmiy murojaat shaklidan foydalanish; otasining ismidan foydalanish	Rasmiy "Sie" va norasmiy "du", familiyalar va unvonlardan foydalanish

Xushmuomalalik	muloyim iboralar, suhbatdoshga e'tibor	muloyim iboralar, to'g'ridan-to'g'ri va aniq ifodalar
Emotsionallik	aniq hissiylik, yoshi kattalar bilan muloqotda og'ir-bosiqlik	vazminlik, to'g'ridan-to'g'ri fikr bildirish, kamroq hissiy ifodalar
Salomlashuv	rasmiy va norasmiy; hurmatli vaziyatlar uchun "Assalomu alaykum", norasmiy vaziyatlar uchun "Salom"	rasmiy va norasmiy; rasmiy uchun "Guten Tag", norasmiy uchun "Hallo"

Xulosa

Nutq etiketi madaniyatlararo muloqotning muhim jihati hisoblanadi. Turli madaniyatlarning nutq odob-axloqining xususiyatlarini tushunish tushunmovchiliklarning oldini olishga va muvaffaqiyatli aloqani o'rnatishga yordam beradi. O'zbek madaniyatida hurmat, xushmuomalalik va an'anaviylikka e'tibor qaratiladi, nemis madaniyati esa to'g'rilik, aniqlik va rasmiyatchilikni qadrlaydi. Ushbu farqlarni o'rganish turli madaniyat vakillari bilan yanada samarali muloqot qilish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Nargiza To'xliyeva (2013). Siz qanday salomlashasiz? Ziyo istagan qalblar uchun! <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/oila-va-jamiyat/siz-qanday-salomlashasiz>
2. Муминова Азиза Арслоновна (2015). Узбекский речевой этикет: сен (ты), сиз (вы, вы). Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Теория языка. Семиотика. Семантика, (3), 95-103. <https://cyberleninka.ru/article/n/uzbekskiy-rechevoy-etiket-sen-ty-siz-vy-vy>
3. Зимакова Е.С. (2018). Некоторые особенности немецкого речевого этикета. Форум молодых ученых, (11-1 (27)), 723-726. <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-osobennosti-nemetskogo-rechevogo-etiketa>
4. Talkpal AI: Etiquette in Germany: Cultural Norms and Language. <https://talkpal.ai/culture/etiquette-in-germany-cultural-norms-and-language/>